

Stad & *Ambt*

Driemaandelijkse uitgave van de Historische Kring Stad en Ambt Almelo

29e jaargang nummer 3
juli 2021

COLOFON

Uitgave van de Stichting Historische Kring
Stad en Ambt Almelo

Secretariaat:

H. (Hetty) Leusman, Jacob Marisstraat 8,
7606 HL Almelo tel: 06 55348532
E: hetty@leusman.eu

Redactie:

Hans Gerritsen
Jennie van der Horst-Hemmink
Hanschristiaan Krol
Herman Reckman

Redactieadres:

Bellinckhofdwarsweg 3, 7604 PD Almelo
T: 0546- 813 677
E: jennekeva@gmail.com

Website:

www.historischekringalmelo.nl

Verschijningsdata:

Januari - april - juli - oktober
Kopij uiterlijk vier weken voor
verschijning inleveren bij redactieadres

Abonnementen:

Individueel lid € 23,- per jaar.
Begunstigers van de Stichting Historische
Kring Stad en Ambt Almelo ontvangen
vier maal per jaar dit tijdschrift, hebben
gratis toegang tot de lezingen en kunnen
deelnemen aan de excursies.
Losse nummers € 4,50

Bank:

NL 63 RABO 0381 3305 59

Druk:

Herman Media

Vormgeving:

Herman Reckman

Foto omslag:

Beeklustpark door Herman Reckman

ISSN 1389-3068

Voorwoord

Dilemma

Wie van geschiedenis houdt, wie het culturele erfgoed van Almelo respecteert kan zijn hart ophalen. Want vrijwel alle oude nummers van Stad en Ambt zijn nu te vinden op de website van de Historische Kring Almelo. In dat archief is het heerlijk grasduinen. Stukken en beetjes Almelose geschiedenis passeren de revue, maar een duidelijke rode draad is de zorg om gebouwen van waarde in onze stad. In maart 1998 schrijft Gerard Vloedveld toch een bedaard man een woedend stuk over een Almelose middenstander die een shovel in een 250 jaar oud pand aan het begin van de Hofstraat zette. Met de oude stenen werd een nieuwe gevel opgemetseld, maar waar een woonhuis stond werd een winkel herbouwd. De eigenaar liet toen als laatste provocatie een steen in metselen met de tekst: "Herbouwd 1998....." Het boertje van Chabot keerde terug, maar zit op zijn sokkel met zijn rug naar het pand.

Soms wordt sloop voorkomen. Kring en Stadsherstel dwongen met een rechtszaak de Gemeente tot het intrekken van de sloopvergunning voor het "Smederijtje" aan het Hof van Gülick. De toenmalige eigenaar zag daardoor zijn plannen voor nieuwbouw in rook opgaan. Het pandje werd verkocht aan een liefhebber die het vervolgens keurig opknapte. Maar dat was klein bier en een Pyrrusoverwinning. Het lot van Egbert Gorterstraat 3, het oude ten Cate kantoor, is een dilemma. De eigenaar, het Rijksvastgoedbedrijf, wil het pand slopen om een nieuwe rechtbank te bouwen. Daarmee verdwijnt de dreiging dat de rechtbank naar Zwolle verhuist en blijft hoogwaardige werkgelegenheid behouden. Er ligt echter ook een analyse op tafel naar de cultuurhistorische waarde van gebouw en interieur en die zijn hoog met name het interieur van de firmantenkamer. Daarom vraagt Heemschut de gemeente het pand op de gemeentelijke monumentenlijst te zetten om zo sloop te voorkomen. Zoals zo vaak zal in de afweging slopen of behouden de balans doorslaan naar sloop, want de economische waarde van het behoud van een rechtbank in Almelo is te groot.

Hanschristiaan Krol

In dit nummer:

- 2 Een maatschappelijk werkster in de confectie-industrie
- 4 De Reigershöfte
- 6 Kerkje met een 'vogtig gewulf'
- 9 Stad & Ambt online beschikbaar
- 12 Parken in Almelo
- 14 DEVA Vakschool
- 18 Van Willibrordus- naar Bonifatiuskerk
- 22 Beeklustpark
- 23 Firmantenkamer Egbert Gorterstraat 3
- 24 Nieuws van Stad & Ambt

De tijd hervonden - aflevering 1

*In deze rubriek komen Almeloërs aan het woord over hun herinneringen en ervaringen.
In deze eerste aflevering een maatschappelijk werkster in de confectie, Hildegard Dubbink-Boom*

Een maatschappelijk werkster in de confectie-industrie Hildegard Dubbink - Boom

Door Hans Gerritsen

Hildegard is geboren op 13 oktober 1929 in Almelo en groeit op aan de Rietstraat. Ook zij heeft de Canadezen in hun tanks op 4 april 1945 voorbij zien trekken. Haar vader was ober/kelner bij de Heerensociëteit op de Hagen, haar moeder was van Duitse komaf, vandaar haar voornaam Hildegard, die met een Duitse "g" moet worden uitgesproken. We halen herinneringen op aan de verdwenen wereld van de confectie-industrie.

Na afronding van het Christelijk Lyceum zoekt Hildegard werk. Geld voor verdere opleiding is er niet. Ze solliciteert bij de LTM (Leeuwarder Textiel Maatschappij) ook wel Eltem genoemd. Ze wordt in 1946 aangenomen op de administratie.

De Eltem is dan een grote confectiefabriek aan de Veldkampsweg. In Almelo is het hoofdkantoor, in Hardenberg, Apeldoorn en Nieuw-Amsterdam zijn nevenvestigingen. De Eltem koopt de stoffen in en maakt daar kostuums en winterjassen van. In Almelo is de snijzaal, daar werken de gekwalificeerde coupeurs. Daarna vervaardigt men op een andere afdeling aan een lopende band de kledingstukken. Vervolgens perst men de kleding en werkt deze af. Er is een grote verscheidenheid in functies in het werk met een bijbehorende hiërarchie en beloning. Coupeur is het hoogste, dat is bijna "God zelf". Na Groningen en Amsterdam is Almelo het

grootste centrum voor de confectie in Nederland.

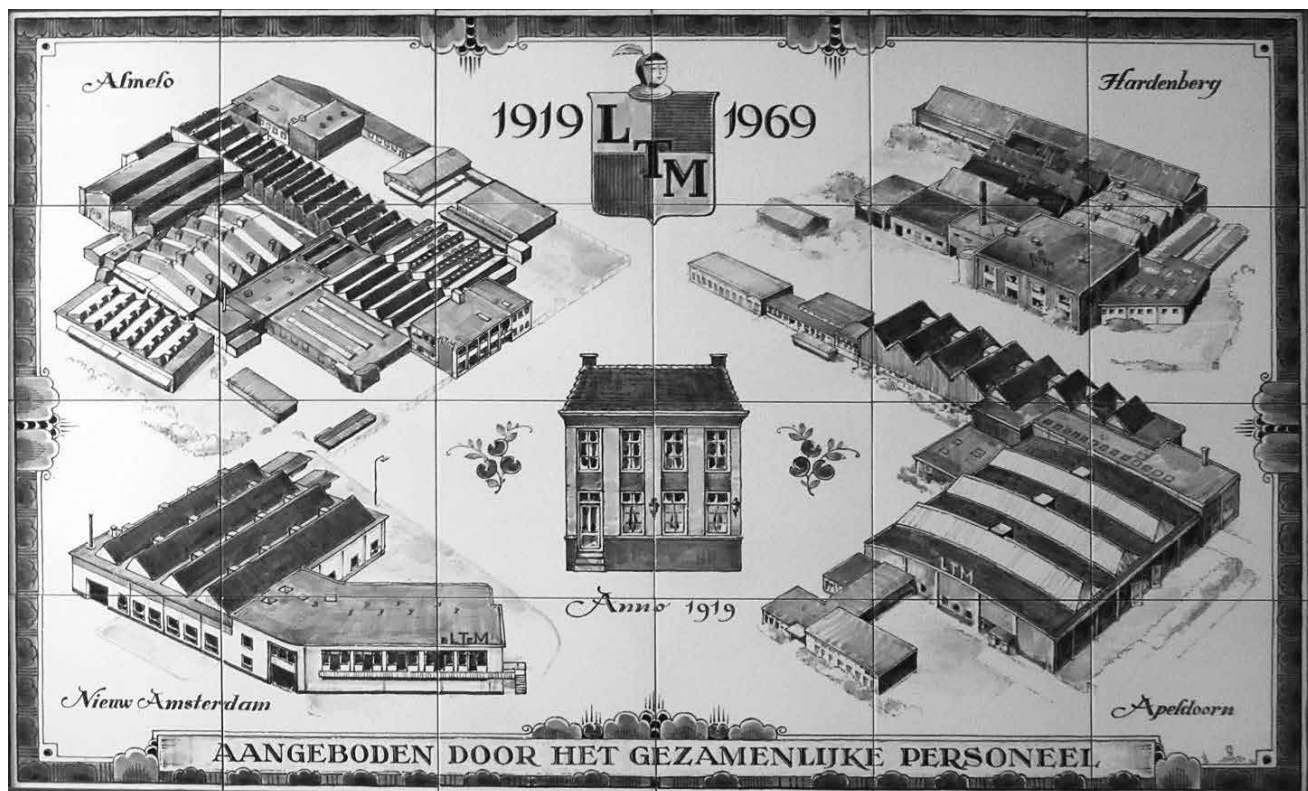
Hildegard komt in eerste instantie terecht op de administratie en doet eenvoudig werk, zoals rekeningen sorteren, loonzakjes klaarzetten e.d. Ze laat zich Hilde noemen, dan heb je dat gedoe niet met haar vaak verkeerd uitgesproken voornaam. Ze valt al snel op door haar sociale vaardigheden. Dat maakt dat de directie vraagt of zij bij de net na de oorlog opgerichte afdeling personeelszaken wil gaan werken. Veel bedrijven richten zo'n afdeling op na de oorlog. Hildegard wordt maatschappelijk werkster. De LTM betaalt haar deeltijdopleiding in Hengelo.

Na afronding van haar opleiding werkt ze onder de personeelschef als een soort manusje van alles. Het is een functie die voorheen niet bestond bij Eltem. Van het bedrijf krijgt zij alle ruimte. Als ze met een plan bij haar chef of de directie komt is het vaak goed. Gevraagd naar haar activiteiten komen de meest uiteenlopende zaken naar boven. Ze is een aanspreekpunt voor de (vaak Duitse) meisjes die aan de lopende band werken om de kleding in elkaar te zetten met naaimachines. Ze bemiddelt bij ruzies en biedt een luisterend oor bij persoonlijke problemen. Ze gaat op huisbezoek. Ze werkt samen met de bedrijfsarts die drie keer per week spreekuur houdt. Ze zorgt voor rondleidingen van gasten en bezoekende groepen.

Ze is verantwoordelijk voor het regelen van de cadeaus bij jubilea, vaak gouden horloges. In een groot

Hildegard Dubbink-Boom is geboren op 13 oktober 1929 en is opgegroeid aan de Rietstraat. Zij trouwde met Hans Dubbink, in zijn werkzame leven docent geschiedenis. Ze kregen drie kinderen. In het begin van haar huwelijk werkte ze bij de LTM, confectiefabriek en op latere leeftijd in een boekhandel.

bedrijf als Eltem zijn jubilea strijk en zet. Ze krijgt de vrije hand bij de keuze hoe de bedrijfskantine moet worden ingericht. Ze organiseert uitstapjes en personeelsreises, onder andere naar Amsterdam. Ook met overnachtingen in jeugherbergen. De Eltem heeft voor die tijd veel mogelijkheden voor het personeel.

Hildegard vertelt met warmte over de goede sfeer in de fabriek. Het woord "lopende band" heeft op zich een ongunstige bijklank. Maar dat is hier niet van toepassing. De vrouwen en meisjes in de fabriek hebben het doorgaans naar hun zin en kunnen ook wisselen van plaats zodat het werk variatie heeft. Er is een goede onderlinge band en het is vaak een gezellige drukte. Er wordt muziek gedraaid waarbij er in een apparaat tien grammofoonplaten in een rek liggen om achter elkaar te worden afgespeeld. Dat gaat regelmatig mis, de plaat blijft dan hangen in een groef. Dat zorgt voor grote hilariteit.

Na 11 jaar, in 1957 besluit ze te stoppen met werken. Ze is inmiddels al wel getrouwd. De Eltem heeft niet het verbod om te werken voor getrouwde vrouwen. Maar ze wordt zwanger van haar eerste kind en wil zich meer op het moederschap richten. Later werkt ze parttime bij een boekhandel en de lokale omroep.

Het werk in de confectie-industrie heeft echter de meeste indruk gemaakt. Het is een compleet andere wereld, in een andere tijd, maar wel in Almelo aan de Veldkampsweg. In 1978 is de vestiging van de LTM in Almelo gesloten nadat de nevenvestigingen al eerder dicht waren gegaan. Alle gebouwen zijn afgebroken. De wetten van de wereldeconomie hebben diep ingegrepen in de

textiel en confectie. Herinneringen blijven echter levend voor diegenen die er gewerkt hebben, zoals Hildegard. De bruisende dynamiek van het bedrijf, de vrijheid die zij in haar nieuwe functie kreeg, de warmte en het gemeenschapsgevoel zijn haar tot de dag van vandaag bijgebleven. Het is een sieraad uit een andere tijd, dat zij altijd is blijven dragen.

De Reigershöfte

Door Harry Koop

In de huidige omgeving herinnert vrijwel niets meer aan het landgoed de Reigershöfte dat lag aan het eind van de Zwanebloemstraat. In de Riet is er een Reigersstraat (te midden van de straten die naar bloemen en planten zijn genoemd). Er is een basisschool die de naam draagt.

De huidige Violierstraat loopt nu dwars door het terrein waar vroeger landhuis en bijbehorende gebouwen stonden. Voor 1910 zag het gebied er totaal anders uit. De Boomshoek was een grotendeels open agrarisch gebied. De Riet was nog niet gebouwd. De Reigershöfte domineerde de omgeving. Een verkenning naar de situatie zoals die vroeger geweest is.

Ter hoogte van de kruising van de Violierstraat met de Zonnebloem- en Goudsbloemstraat lag tot circa 1910 nog het grachtencomplex van een 'adellijk huis' De Gladbecke, later het Reigershuis.

Het adellijk huis had niet de status van een havezate en was oorspronkelijk vanaf ca. 1366 tot 1800 een borgleen van Huize Almelo.

Van 1416 tot 1689 was de Gladbecke in handen van de familie De Reiger. Zoals in 1601 in het Verpondingsregister van het Richterambt Almelo stond vermeld - Gladbecke, gehortt Antonis de Reiger. In 1659 was het eigendom van Antonie Stephan De Reiger op Gladbecke en in 1661 was jonker Arnold Adriaan De Reyger tot Gladbecke eigenaar.

Naar deze familie De Reiger is de Gladbecke later het 'Reigershuis' genoemd.

Toen het huis Gladbecke in het begin van de 19e eeuw werd afgebroken, bleef het voorhof met een drietal boerderijtjes over en kreeg dit complex de naam Reigershöfte.

Op de kadastrale kaart van ca. 1830 was de Gladbecke reeds verdwenen en stonden er op dit met grachten

omringd terrein een dubbel-eggig boerenwoonhuis (= de höfte) en een langgerekte behuizing (waarschijnlijk een bouwuis). Buiten de grachten grensde aan deze lange behuizing de boerderij "Schöppenboer".

De Reigersstraat is vernoemd naar de familie Reiger, bewoners / eigenaren van 1416-1689 van het Erve Reigershöfte.

Het Louise van Haaftenplantsoen, ten zuiden aan de Anjelierstraat op de Riet gelegen, heeft ook wel in de volksmond het Reigershöfte-park geheten. Dit Louise van Haaftenplantsoen werd in 1935 aangelegd als werklozenproject. Een aangelegde pomp zorgde ervoor dat het water in de vijver van het plantsoen op niveau bleef. Ontwerper van het plantsoen was G. Halley, chef Gemeentewerken.

Er zijn, althans voor zover bekend, geen afbeeldingen van de laatste restanten van de Reigershöfte van rond de vorige eeuwwisseling voorhanden. Wel heeft de kunstschilder Jan Herman Coster (Almelo, 1846 – Apeldoorn, 1920) zijn impressie van de 'Poort van de Reigershöfte' op het schilderdoek weergegeven.

Kerkje met een ‘vogtig gewulf’

Door Gerard Brouwer

Na de Reformatie dienden de Twentse pastoors de gereformeerde religie te aanvaarden of kerk en pastorie te verlaten. Bijna alle priesters bleven hun geloof trouw. Het betekende ook dat de Almeloze katholieken geen kerk meer hadden. In 1784 mocht de kleine katholieke gemeenschap echter weer een eigen pastoor hebben en mocht er ook een eigen kerkje komen. De financiën bleven echter een probleem, zelfs tot nu toe zoals de zorgen bij de huidige basiliek in de Boddenstraat laten zien.

Na de Reformatie zaten de Almeloze katholieken zonder een eigen kerk en pastoor en ook mochten zij hun geloof niet openlijk belijden. Zij konden aanvankelijk nog terecht in het Catharinaklooster, maar toen dat in 1666 werd opgeheven, moest pastorale bediening in het geheim of in ander plaatsen gebeuren zodat priesters van elders hier heimelijk moesten zorgen voor de geestelijke bediening. De Katholieke Kerk ging ondergronds, zou je kunnen zeggen. Er kwam echter wel een toenemende verdraagzaamheid ten opzichte van de katholieken. Toen Tubbergen in 1688 een zelfstandige parochie werd, konden de gelovigen uit Almelo daar ook kerken. Dichterbij konden zij nog terecht op boerderij ‘t Groote Wierke bij Bornerbroek en ook werd zo nu en dan gebruik gemaakt van een boerderijtje tegen het Tijhofsbos aan, dat stond tegenover de plaats waar de tegenwoordige Ootmarsumsestraat naar het oosten buigt.

Het was hier behelpen en ook niet zo veilig, want volgens een overlevering werd op een zondagmorgen een dienst verstoord door een groep mannen die met kwade bedoelingen het boerderijtje belegerde. Vier potige kerkgangers, Slachtboer en Blokboer uit de Kluppelshuizen en Vleerboer en Rumersboer uit de Krommendijk, wisten de aanvallers echter te verdrijven. De mis werd waarschijnlijk gelezen door rector Herman ter Hoente van het St. Catharinaklooster, dat dankzij de toegevendheid van Johan van Rechteren, de toenmalige heer van Almelo, nog tot 1666 in Almelo mocht voortbestaan. In 1670 stond de graaf ook oogluikend toe dat de pastoor van Vriezenveen hier diensten ging leiden.

Eigen kerkje

In 1784 kregen de Almeloze katholieken het voor elkaar dat er toch weer een eigen kerk mocht komen en ook een eigen pastoor. Daar hadden Abraham Hanterman en Jannes Meijer voor geijverd. Zij namen uit naam van de groep geloofsgenoten hierover contact op met de Vrouwe van Almelo, Sophia Carolina Florentina Gravin van Rechteren en zij kwamen op 1 mei 1784 overeen dat ‘die van de roomsche religie’ godsdienstoefeningen mochten houden ‘in een boerenhuys op één van mijne erven, tegen een behoorlijke vergoedinge daarvoor aan den bouwman, of in een daartoe te timmeren Kerkhuis.’ De bouw mocht geschieden op een perceel ‘agter het klooster in den Pauwlink’, dat voor 25 gulden per jaar kon worden gehuurd. Verder bepaalde de gravin dat zij de pastoor mocht benoemen uit een voordracht van drie priesters. Voor het verleende recht van een kerk zou echter binnen een jaar ook maar liefst 6000 gulden

moeten worden neergeteld en dat achtte de katholieke gemeenschap toch wel iets te veel van het goede. Bovendien vond men de aangewezen plek te ver buiten de stad en dus niet zo geschikt.

Zware last

Hanterman en Meijer betaalden in eerste aanleg nog wel 1500 gulden als aanbetaling, maar hun pogingen om meer geld bijeen te sprokkelen mislukten. Toen kregen ze ook nog te horen dat ze het verkeerd hadden aangepakt. Het tweetal had hun verzoek helemaal niet aan de gravin moeten richten, maar aan de Staten van Overijssel want de kerkelijke rechten waren van de lokale overheden overgegaan naar Ridderschap en Steden, die ‘het

voortwoekeren van het pausdom' in de gaten moesten houden. En dus schreven Hanterman en Meijer meteen een verzoek aan de Staten, waarbij zij zich omstandig verontschuldigten over de gang van zaken. Uiteraard beklagden ze zich ook over de zware financiële last die hen was opgelegd. Het is toch niet juist, vond het tweetal, dat voor het recht om een kerk te bouwen aan Vrouwe Sophia een klein kapitaal moet worden betaald? Zelfs het woord 'afgeperst' viel. De Staten bleken wel gevoelig voor dit argument en vonden ook dat de gravin haar bevoegdheden te buiten was gegaan. Zij schreven haar dat de zaak 'op de tweede dach van de eerstvolgende ordinaris-vergadering van Ridderschap en Steden' aan de orde zou komen.

Het leidde tot heel wat correspondentie over en weer, waarbij het opvalt dat Hanterman en Meijer er zorg voor droegen naar beide zijden met stroop te smeren. De Staten werden geprezen dat zij de Vrouwe van Almelo weerstonden en dat sentiment was er volgens hen ook bij de Almeloze katholieken. Bij de collecte voor het geld hiervoor had men dan ook 'telkens tot antwoord ontvangende dat men niet genegen was tot zulke onrechtmatige accoorden iets te contribueren, en wel aan hun tot opbouw van eene kerk, doch niet als bedelende voor de Vrouw van Almelo wilden geven.' Bij de gravin verontschuldigten de twee zich dat zij deze stap hadden gemaakt, maar dat kwam dan weer voort uit de grote financiële nood van de roomse gemeenschap. Uiteraard, zo stelden de schrijvers, waren ze natuurlijk wel bereid het overeengekomen akkoord na te komen, maar dat geld bleef toch een probleem. Zou misschien 3000 gulden voldoende zijn? En als er dan gebouwd mag worden, kan dat dan in de Bodden gebeuren? Het rekwest bij de Staten haalde verder niets uit, maar uiteindelijk haalde de gravin bakzeil. Zij schonk 'om bijzondere redenen gratieuselijk' de helft van de som kwijt, maar over de bouw van een kerkhuis in de Bodden wilde ze zich nog beraden. Het eind van het liedje was tenslotte dat Hanterman en Meijer nog eens 1500 gulden betaalden en dat de gravin toestond dat de nieuwe kerk 'in den zogenaamden budden getimmerd mooge worden', toentertijd nog 'een leedig liggend land'.

Geldnood

Het akkoord dateert uit 20 oktober 1787 en die dag betekende dus het herstel van het katholieke leven in Almelo. Het kerkje annex priesterhuis werd in 1788 evenwijdig aan de Boddenstraat gebouwd op het voorplein van de huidige basiliek en kreeg nog geen ramen en een toren, want het mocht er vooral niet als een kerk uitzien. Het geld hiervoor moest bijeen worden geschraapt, getuige ook het verzoek van het kerkbestuur aan vrouwe Sophia van Rechteren om in Stad en Landgericht een collecte te mogen houden omdat de katholieken 'geen genoegsaame fondsen hebben' om de kerk te realiseren. Die collecte kreeg een blijvend karakter

en werd 'elke vierdel jaers' gehouden om zo het salaris van de pastoor, dat 250 gulden bedroeg, bij elkaar te krijgen. In 1792 kon nog een 'klein en gering orgel voor enen matigen prijs' worden aangeschaft. Het kerkje werd in 1839 ook voorzien van een torentje en werd in 1864 uitgebreid door de bouw van de nog steeds bestaande pastorie, waardoor het oorspronkelijke priesterhuis aan de kerk kon worden toegevoegd. In dat jaar werden er ook ramen aangebracht.

De eerste pastoor in Almelo na de reformatie was Henricus Antonius Peese, die aanvankelijk naar ieders mening goed functioneerde. Na elf jaar ontstonden er echter toch wrijvingen en dat leidde er toe dat de pastoor werd overgeplaatst naar Deurningen en nog later naar Tubbergen. Het kerkbestuur wilde volgens afspraak dat vrouwe Sophia uit een voordracht van drie de nieuwe pastoor zou kiezen, maar tot hun verbijstering was Twentes Aartspriester Bloemen hen voor door Gerardus ter Brake te benoemen. Hanterman en Meijer waren van mening dat je zo Vrouwe Sophia niet moest kwetsen, want stel je voor dat ze in haar boosheid nu toch het resterende deel van de omstreden koopsom van 6000 gulden zou opeisen. Zij had het echter waarschijnlijk te druk met de patriotten en liet zich niet horen. Toch verlieten Hanterman en Meijer meteen het kerkbestuur en probeerden vervolgens de parochianen op hun hand te krijgen om zodoende de benoeming van Ter Brake terug te draaien. Twee jaar lang werd er geredetwist en tenslotte trad het voltallige kerkbestuur af. Pastoor Ter Brake gaf echter geen krimp en benoemde dadelijk een noodbestuur, dat de parochianen opriep nu eindelijk de strijd te staken en een nieuw bestuur te kiezen. Dat gebeurde ook en onder toezicht oog van onderrichter Jan ten Bokum namen van de zeventig kiesgerechtigde huisvaders 54 mannen aan de verkiezingen deel en was de vrede weer getekend. Abraham Hanterman was onderwijl in deze Franse tijd door het Comité Revolutionair in Almelo benoemd tot Richter, ondanks protesten van de vroegere schout Elias Dull.

Gebreken

Uit omliggende plaatsen kwamen ook katholieken naar de St. Georgiuskerk en droegen zo bij aan het onderhoud en het salaris van de pastoor, maar toen zij in hun eigen plaats terecht konden, kwam de toch al armlastige Almeloze kerkgemeente in financiële problemen. De collecte voor de armen, die in andere kerken wel steeds plaats had, kon hier niet worden gehouden omdat steeds maar weer om geld moest worden gevraagd om het onderhoud van de Almeloze kerk te bekostigen. Een probleem was dat het snel gebouwde waterstaatskerkje al meteen gebreken vertoonde, zodat de toenmalige pastoor S. Wulferink in 1819 ootmoedig om hulp aanklopte bij inmiddels Aartspriester Peese om bij het rijk te bemiddelen voor financiële steun. Volgens hem moest er dringend 'eene

vernieuwing van Gewulf, Kozijns, Ramens, Goten, alsmede eene versterking onder het Opdak' komen. Het 'zwak gewulf' had te lijden door 'den Adem des Volks' waardoor het gedurig 'vogtig' was. Het euvel was zo ernstig dat 'bij den godsdienst, bijzonder in den kouden winter door zijn geweldig afdruipe, niet alleen verstoring aanbrengt, maar ook de Timmerasie geheel schijnt te bederven, en soms het geheel kerkgewelf zoodanig druipend make, dat er nauwelijks eenige Zitplaatsen te vinden zijn, die de inkomenden voor nat worden beveiligen'. Er was dat jaar zelfs een schuld van 4525 gulden, maar gelukkig wilde de overheid met 3000 gulden wel bijspringen. Dat moest ook wel want er waren volgens pastoor Wulferink onder de 700 gemeenteleden slechts vijf à zes huisgezinnen 'die een goed burgerlijk bestaan bezitten' terwijl de overigen een 'zeer gering, of zelfs armoedig bestaan' hadden.

Onhoudbaar

In 1853 kwam er weer een bisschop van Utrecht, Mgr. Zwijsen, en werd de Almeloze gemeenschap officieel een parochie. De bevolking van de stad nam in die tijd snel toe en dat was ook te merken in de te kleine kerk, waar men nog steeds worstelde met het dure onderhoud. Toen deken Reigers in 1873 aantrad, erkende hij wel de sombere situatie - de in slechte staat verkerende kerk pilde tijdens diensten uit en er was een schuld van zo'n 30.000 gulden- maar in plaats van in te grijpen, gaf hij toch de voorkeur aan het op poten zetten van het katholiek onderwijs in Almelo. Zodoende kwam er aan de Boddenstraat het Catharinaklooster met een school en bewaarschool. Uiteindelijk werd de situatie in de kerk echter zo onhoudbaar dat werd besloten een nieuwe te bouwen. Er werd geld ingezameld, er waren acties en er werd een loterij gehouden en langzaam maar zeker kwam zo het tijdstip dat de kerk kon worden aanbesteed. Architect Wolter ter Riele uit Deventer kwam met een geslaagd neogotisch ontwerp, maar mocht van de bisschop met de bouwsom niet boven een ton uitkomen, waardoor de toren moest sneuvelen. Na nog meer bezuinigingen werd de begroting teruggebracht op 90.000 gulden. Aannemer 'Baas' Spoor uit de Oranjestraat was

met 87.000 gulden de laagste inschrijver en dus kon hij ten noorden van het oude kerkje met de bouw beginnen. Hiervoor werd zelfs een smalspoortje aangelegd vanaf het Kanaal Almelo - Pruisische grens voor de aanvoer van bouwmaterialen.

Maar een kerk moet toch een toren hebben, zei men in de parochie en dus volgde opnieuw intensief overleg. Architect Ter Riele schraptte ter bezuiniging nog allerlei details van zijn ontwerp en begroete de toren op 14.310 gulden, waarmee de bisschop akkoord ging. Maar nu lag 'Baas' Spoor weer dwars. Hij had volgens het bestek de toren al gebouwd tot aan het dak van de kerk, maar wilde voor dat geld niet verder gaan. Uiteindelijk kon na veel gepraat ook de toren worden gebouwd voor 18.000 gulden.

In gebruik

Het interieur van de kerk kreeg eveneens alle aandacht. Het hoogaltaar werd naar een ontwerp van Hans Mengelberg uitgevoerd in Frans kalksteen. De firma Te Riele bouwde dit altaar, hetgeen werd betaald uit het legaat van Johannes Meulen Kamp en Berendina Brama, van wie de namen werden vermeld op de achterzijde van de altaartombe. De oude banken werden opgeknapt en herplaatst, evenals de preekstoel, het orgel en de communiebank. Op zondag 9 juli 1902 was het eindelijk zover dat de nieuwe driebeukige kruisbasiliek in gebruik kon worden genomen. Er waren drie missen met in de namiddag de bankenverpachting. Die wierp echter een smet op de feestelijkheden. Iedereen wilde een goede plaats bemachtigen en dat leidde tot jaloers gedoe, ruzies en het opdrijven van de pachtbedragen. Maar het bracht in elk geval 7.000 gulden op, tot grote tevredenheid van het kerkbestuur. Op 15 augustus 1902 vierde deken Reigers zijn gouden priesterfeest in de nieuwe kerk en als geschenk kreeg hij een uurwerk op de toren aangeboden. Van de twee klokken van de oude kerk werd de grootste geplaatst in de angelustoren van de St. Georgiuskerk en de ander ging naar het r.k.-kerkhof. In de nieuwe 73 meter hoge toren kwam een zwaardere klok, die zich op Kerstmis 1902 voor het eerst liet horen.

Gezicht op de kerk vanaf de Sluiskade Zuidzijde in 1907.

Stad & Ambt online beschikbaar

Door Hans Gerritsen

In hoog tempo zijn in april de edities Stad en Ambt vanaf 1992 t/m 2017 op de website van de Historische Kring gezet. Ga naar Stad en Ambt, index en archief en open het archief in de laatste kolom. Daar staan alle edities geordend per jaartal. Tot 1997 heette Stad en Ambt nog Historische Kring. Bij de fusie van de Kring en het Genootschap ging het tijdschrift Stad en Ambt heten.

Met veel gedrevenheid is door de redacties gewerkt aan het blad. Redacties die onder meer bestonden uit historisch onderzoekers en uit oud journalisten. De eersten, Hans Holtmann, Harry Spies, Everhard Jans en Gerard Brouwer zijn daar voorbeelden van, gingen de diepte in op basis van primaire bronnen. De oud-journalisten Gerard Vloedveld, Albert Holterman, Jan van Kooij en (voormalig) docent Hans Krol zorgden voor een activistische toon, met name in het voorwoord maar ook in de artikelen. Daar werd de missie uitgedragen van de culturele identiteit van Almelo, de monumenten en andere markante gebouwen. Strijd wordt geleverd voor de Willibrordkerk, het pand Brummer aan het begin van de Hofstraat en het oude kantoor van Hedeman. Er komt ook een themanummer over een verantwoorde ontwikkeling van de binnenstad.

De variatie in Stad en Ambt is groot, iets wat de huidige redactie probeert vast te houden. Er is regelmatig aandacht voor de regenten van weleer, de graaf en gravin. En voor de textielmagnaten en hun behuizing, zoals het Hofkeshuis en de Bellinckhof. En aan parken die door hen zijn aangelegd, bijvoorbeeld het Beeklustpark. Maar ook gaat het om gewone mensen onderwerpen, zoals sport. Heracles, de Uitsmijters, de Zwaluwen, Achilles en Luctor

en Emergo passeren de revue. Het boerenleven, er is veel aandacht voor leven en wonen op de erven rond Almelo. Cultuur is een vaste waarde, toneel, cabaret, schilderkunst, fotografie, de bibliotheek, architectuur en het Mans Kapbaargmozaïek.

Langzamerhand verschuift het accent van algemene beschouwing naar persoonlijke geschiedschrijving. Er komen meer bijdragen over de geschiedenis van een straat, of van een plek vanuit het gezichtspunt van de schrijver, bijvoorbeeld over de Tuinstraat, de Adastraat, de Parkweg, de Ootmarsumsestraat. Terugkerende thema's in Stad en Ambt zijn de oorlog en de bevrijding. In de aprilnummers, Almelo wordt op 4 en 5 april bevrijd, wordt uitvoerig terug gekeken. Ook het water in Almelo komt regelmatig aan de orde, de Loolee, de overstromingen, een nieuwe ontwikkeling als de Doorbraak. En ontwikkelingen in kerk en religie, de doopsgezinden, katholieken en vrijmetselaars.

Er is meer, er is zelfs heel veel. Het materiaal was natuurlijk al beschikbaar in de bibliotheek, maar is nu thuis of elders direct online toegankelijk. Verrassend is dat afgezien van enkele tijdgebonden commentaren de artikelen niet of nauwelijks gedateerd zijn. Ze hebben hun waarde behouden. Vandaar dat het goed is dat velen er weer van kunnen genieten. Stad en Ambt heeft ook een sterke sociale functie, het is het verenigingsorgaan van de Historische Kring dat donateurs, bestuur en redactie met elkaar verbindt. Past tot slot een woord van dank aan Herman Reckman en Wim Noordik voor tot stand brengen van een en ander. Ik nodig u uit in het digitale archief!

Van alle jaargangen is een index op titel/onderwerp beschikbaar.
Het archief bevat pdf-versies van oude edities.

Index	Jaargang	Periode	Archief
deel I	jaargang 1 t/m 5	1992 t/m 1997	deel 1
deel II	jaargang 6 t/m 10	1997 t/m 2002	deel 2
deel III	jaargang 11 t/m 15	2003 t/m 2007	deel 3
deel IV	jaargang 16 t/m 20	2008 t/m 2012	deel 4
deel V	jaargang 21 t/m 25	2013 t/m 2017	deel 5
deel VI	jaargang 26 t/m 28	2018 t/m 2020	

Parken en plantsoenen in Almelo

Het Louise van Haaftenplantsoen

Dit park, want die naam verdient het, werd aangelegd door de Dienst Uitvoerende Werken tijdens de Grote Depressie (1929-1939). Het draagt terecht de naam Louise van Haaften. Zij was maatschappelijk werkster in de Riet. En een tuindorp verdient een park, want anders is het geen tuindorp.

Het Egbert ten Cate plantsoen

Hoeveel echtparen liepen met hun fotograaf het witte gebogen brugje op? Hij strak in het pak beschermend achter haar. Een hand nonchalant op de leuning. Zij in maagdelijk wit samen een onbekende toekomst tegemoet. Maar de fotograaf komt niet meer. Nieuwbakken echtparen hebben een mobieltje voor een selfie.

Het Schelfhorstpark

Het is het grootste park van Almelo. Een derde groene long aan de noordkant van de stad. Je kunt er wandelen, fietsen en luisteren naar een popconcert. Aan de rand van de grote vijver kun je vissen. Maar waarom staat aan de andere kant van die vijver een tweede Stonehenge?

Het Rogmanspark

Het is eerder een parkje dan een park, maar de mooiste fontein van Almelo laat klaterend haar water vallen tussen de zwanen die samen bewijzen dat niet alle zwanen wit zijn sinds die ene zwarte zwaan de druppels van de fontein van zich afschudde.

Het Doepark de Hagen

Het jongste park van Almelo park krijgt een make-over. Veel vrijwillige handen toveren het om tot doepark. Midden in de stad, waar de Almelse Aa stroomt, groeien straks de sla en de bietjes. In het paviljoen drink je muntthee, want bij zo'n park hoort geen koffie.

Teksten Hanschristiaan Krol
Foto's Herman Reckman

DEVA Vakschool

gaf de stad aanzien en kleur

Door Jennie van der Horst-Hemmink - foto's Herman Reckman

In de dertiger jaren van de vorige eeuw stond er in Almelo een uniek opleidingsinstituut, de DEVA Vakschool. Studenten vanuit het hele land en van over de grens trokken naar de stad om etaleur, fotograaf, vormgever of illustrator te worden. De school was een particulier initiatief. Met als kartrekker van het ambitieuze project, Herman Pezie. Als zoon van de alom bekende winkelier Jan Pezie, wist hij wat de juiste publiciteit, een gelikte reclame en een aantrekkelijke etalage betekende voor de verkoop. Zijn dochter, Ineke Pezie vertelt over het wel en wee van de DEVA.

Ze zegt dat ze een deel van haar creativiteit en vakmanschap als kunstenaar dankt aan haar nauwe band met de DEVA Vakschool.

Als dochter van de directeur en inspirator van deze school, Herman Pezie. Het gezin Pezie woonde in 'Huize Castello', waarin ook de school gevestigd was. Toen Ineke opgroeide was ze er op die manier dagelijks bij betrokken.

Ineke schoof als meisje al aan bij leerlingen, die zich over hun kunstzinnige opdrachten bogen.

En keek er letterlijk de kunst vanaf. Boetseren, schilderen, tekenen, ook zagen en timmeren, ze probeerde alles en kon zich er helemaal in kwijt.

De Almeloëse DEVA Vakschool was uniek in Nederland.

Hochschule in Hamburg

Herman Pezie, oudste zoon van Jan Pezie, de bekende herenmodezaak op de hoek van de Grotestraat en de huidige Koornmarkt, werd al jong gegrepen door mooie stoffen, kleuren, vormen, vertelt dochter Ineke. Na de HBS aan de Hofstraat, trok hij begin jaren '20 naar Hamburg voor een opleiding aan de 'Hochschule fur Schaufenstergestaltung'. Het waren de jaren voor de oorlog en de etalage was in opkomst. Een winkel die zichzelf een beetje respecteerde stalde in navolging van de grote modehuizen in Londen en Parijs, de verfijnde koopwaar voor de vensters uit. Maar hoe moest dat? De gemiddelde winkelier had daarvan geen kaas gegeten. In Hamburg hadden ze daar echter wel voor doorgeleerd en een gedegen opleiding gestart. Hermans vooruitstrevende ouders gaven hun zoon de gelegenheid de kneepjes van dit nieuwe ambacht daar meester te worden. Het had ook een heel praktische kant. Als hij terug zou zijn kon hij de etalage van de modezaak aanpassen aan de eisen van de tijd.

"Het was best een stap", zegt ze. "Mijn Vader hield van avontuur en wilde wel. Achteraf heeft het zijn leven en carrière sterk beïnvloed. Hij maakte er kennis met een andere wereld, zeker op kunstgebied". Het waren de tijden van 'Het Bauhaus', en de jonge Herman raakte 'begeestert'. De kiem was gelegd voor het oprichten van een soortgelijke opleiding in zijn vaderland. Uiteindelijk werd dat de DEVA Vakschool, een soort 'Bauhaus' in Almelo, een instituut met internationale bekendheid en allure. Met etaleren, decoratie, standbouw, fotografie, publiciteit, grafische vormgeving en illustratie in het vakkenpakket. De leerling zou kunnen kiezen uit de onderdelen, met diverse diploma's en getuigschriften als resultaat.

Opsteker voor de middenstand

Pezie wist twee vrienden uit de kunstenaars scene warm te krijgen voor zijn plan. Samen met de beeldend kunstenaars, Almeloër Hans van der Aa en de Deldenaar Riemko Holtrop. Zij stonden samen aan

de basis en waagden de gok. Het eerste Nederlandse opleidingsinstituut voor decorateurs en etaleurs werd een feit. Op 8 april 1937 opende Burgemeester Sichterman de DEVA Vakschool.

Hij wees in zijn openingswoord op “Het grote belang van een goede reclame voor den middenstand”. En wenste “Dat deze school die thans reeds 23 leerlingen telt, waarvan elf uit Almelo, moge groeien en bloeien tot heil van geheel Nederland”. Volgens het Dagblad van Twente van 10 april, werd de burgervader beloond met een daverend applaus. De aanwezigen waren unaniem zeer in hun nopjes met de nieuwe school. En niet alleen zij. In korte tijd raakte de opleiding bekend en populair in het hele land en over de grens. Het aantal leerlingen groeide bijna met de dag. Vooral middenstanders vonden het een goede scholing voor hun kinderen. Meestal was het de bedrijfsopvolger, die naar Almelo afreisde. Wat zou het handig zijn als deze ook de winkel en de etalage aantrekkelijker en meer naar de eisen der tijd kon inrichten. Goed etaleren betekende handel! De eerste leerlingen kregen les in een deel van de toenmalige ‘Schouwburg Bellevue’ op de Bleek, maar daar groeide de school al snel uit zijn jasje. Midden in de oorlog, in het jaar 1942 werd ‘Huize Castello’ aan de Hofstraat onderdak van de DEVA. De familie Pezie ging er wonen. En op 12 februari 1944 werd Ineke Pezie er als oudste dochter geboren.

Vogels van diverse pluimage

De eerste herinneringen van Ineke aan de school: “Een warm bad, kleurrijk, altijd wat te doen, heel levendig en als dochter van de directeur had je er wel een bepaald plekje en maakte je het allemaal mee”. Als ze dat wilde, mocht ze meedoen. Tekenen, plakken, schilderen, boetseren. Eigenlijk zat ze er al in de bankjes vanaf dat ze goed kon lopen. “Heb er zoveel inspiratie opgedaan. Zat

altijd te tekenen en te schilderen”. Ze keek letterlijk de kunst af.

Daarbij genoot ze volop van de aandacht, de gesprekken, de muziek. Dat laatste dan vooral tijdens de uitbundige school feesten, een belangrijk onderdeel van het DEVA gebeuren. Ineke: “Dan was er een band en mocht je dansen en een vriendinnetje meenemen”.

“Op die manier kregen mijn zus Renée en ik een brede algemene ontwikkeling. Niks vond je gek. Van dichtbij kregen we de laatste trends mee, op veel terreinen”. Ze vertelt hoe veel leerlingen zich excentriek als een soort paradijsvogels kleeadden.

Met heel lange of extreem korte rokken, wijde broeken, jassen tot op de grond. Dat allemaal in felle kleuren of juist helemaal in het zwart. Haren tot op de billen of een geverfde hanenkam, alles kwam voorbij.

“De gemiddelde Almeloër had het niet zo op die kunstmakers maar ze brachten wel levendigheid in de stad en geld in het laatje.”

De studenten bivakkeerden in pensions of logeerden bij familie of bekenden. In het weekend naar huis zat er meestal niet in en zo maakten ze dan het uitgaansleven ‘onveilig’. Ze waren anders, leuk, nieuw, soms buitenissig met vooruitstrevende ideeën en opvattingen. Ze kwamen uit België, Duitsland, Engeland, Iran en Peru. Op die manier spreidde de DEVA-cultuur zich uit over de stad. Verandering van spijs doet eten, vond menig Almeloëse jongere en genoot van de contacten met deze studenten. Romances bleven natuurlijk niet uit, evenmin als menig gebroken hart. Want ja, als de opleiding voltooid was trok de student meestal de wijde wereld in en werd Almelo een herinnering aan een leerzame tijd met nieuwe carrièremogelijkheden of een voorbereiding op een studie aan een Kunstacademie. Want dat laatste zat er ook in. De opleiding aan de DEVA Vakschool voorzag in een brede ontwikkeling op het gebied van kunst en cultuur in binnen- en buitenland.

Buitenlandse excursies

Onderricht in de buitenlandse kunst gebeurde op school, maar zeker ook tijdens de vele buitenlandse excursies naar musea, galerieën, exposities. Ineke herinnert zich educatieve uitstapjes naar Londen, Hamburg, Dusseldorf, Berlijn en Parijs.

We spreken over de glorie tijd van de DEVA. De stijging van het leerlingenaantal liep vrijwel synchroon met de waardering voor deze unieke particuliere opleiding. Vanwege de populariteit van de school was Ineke’s vader veel van huis. Hij trad op in het hele land om zijn school te promoten of cursussen en inleidingen te geven over zijn vak. Zo was hij de ene dag aanwezig bij de ‘Buitengewone Ledenvergadering van de Biltsche Handelsvereniging’, de andere voor een soortgelijk gezelschap in Nijkerk en weer een andere in Amsterdam tijdens de vergadering van de ‘Nederlandsche Kruideniers Centrale’. Het onderwerp dat daarbij centraal stond was steeds ‘Een aantrekkelijke etalage stuwt de verkoopcijfers van uw waren omhoog’.

Het drong door bij de middenstanders in het land en over de grens dat etaleren vakmanschap vereist. In een wervingsfolder voor de DEVA wordt het als volgt verwoord: "Laat uw kinderen etaleur worden. Een prettig vak met grote toekomst. Er is echter een grondige opleiding voor nodig, welke moet worden gegeven, in overeenstemming met natuurlijke aanleg. In Almelo bestaat een school voor een opleiding tot beroeps-etaleur. De kosten zijn laag. De cursustijd is niet te lang". Vanwege het grote animo groeide de school uit zijn jasje. Uitwijken naar andere locaties was nodig.

Jan en Marie van de braderie

De beste tijd voor de DEVA speelde zich af in de jaren '50 en '60 van de vorige eeuw. Het was ook de tijd van de Almelo Braderieën. Kraampjes voor de winkels op straat, waar het publiek gretig de aankopen doet, dat zag Pezie, samen met enkele collega's in de Zwitserse partnerstad Biel. Het zou de basis zijn voor de eerste Almelo Braderie, een driedaagse vrolijke markt met kraampjes langs alle straten van de binnenstad met als thema's als : 'Pasar Malam', 'Die Tiroler Holzhaacker Buben', 'Wien bleibt Wien', 'Italië', of 'La douce France'. Muziek van de Almelo harmonie, een optocht met praalwagens en als hoogtepunt een optreden van de

reuzenpoppen Jan en Marie, de Braderie trok mensen vanuit de verre omtrek naar de binnenstad. Johnny Jordaan en Willy Alberti traden op vanaf het dak van Café Ludeking. Het centrum van de stad zag zwart van de mensen.

Bij de DEVA was het een drukte van belang voor en tijdens deze dagen. De kunstig versierde wagens en de gigantische 'Jan en Marie van de Braderie', opgetrokken uit papier-maché, kregen gestalte in de ateliers en de tuin van de school.

"Veel mensen hielpen bij de voorbereidingen. Het was een gezellige boel. De poppen en de praalwagens stonden achter Castello". "Ik vond het een heerlijke tijd".

Opgaan, blinken en verzinken

En zoals zo vaak komt er na een tijd van bloei en terugslag. De ruimtenood vroeg om nieuwe plannen en, een soort grootheid denken van Herman Pezie, die zoveel zinnigs tot stand had gebracht, maakte die plannen megalomaan. Er zou een nieuw schoolgebouw komen achter 'Huize Castello'. De Almelo kunstenaar Jannie Brugman- de Vries verrichtte de feestelijke officiële opening. Wat volgde staat als minder feestelijk te boek. Financieel getouwtrek met Rijk en Gemeente zonder schoonheidsprijs en oplopende belastingschuld luidde begin jaren zeventig de ondergang van Herman Pezie's

Duitse Bauhaus als voorbeeld

In 1919 stichtte Walter Gropius in het Duitse Weimar een rijkschool voor architecten, kunstenaars en industrieel ontwerpers. Met onderricht in moderne, functionele vormgeving. Er werd met nieuwe productietechnieken geëxperimenteerd. Studenten kregen de ruimte om een eigentijdse vormtaal te ontwikkelen. Tot dan kon alleen een elitaire bovenlaag zich het nieuwe ontwerpen permitteren (denk hierbij aan de Jugendstil). Het Bauhaus werkte vanuit het ideaal om mooi en praktisch design voor iedereen bereikbaar te maken. Belangrijke doelstellingen van het Bauhaus waren: een grondige ambachtelijke opleiding; creëren van hoogwaardige technische en esthetische producten met accent op betaalbaarheid en functionaliteit; integratie van kunst in het dagelijks leven.

levenswerk in.
 “Zo triest”, zegt Ineke. “Vader had niet altijd de goede adviseurs, hij wilde te veel”.

Het was het einde van de DEVA Vakschool. Een opleiding die in de jaren van de Wederopbouw Almelo kleur en aanzien gaf. Een school, bedacht door een creatieve ondernemer, met veel hart voor de zaak. Door zijn idee en inzet fleurden in stad en land de etalages op en werden ze aantrekkelijk voor het kooplustig publiek.

DEVA als gedegen vakopleiding

Het doel van de studie aan de DEVA Vakschool was jonge mensen met beeldende en creatieve aanleg en motivatie voor te bereiden op hun toekomst. Naast artistieke vorming werd veel aandacht besteed aan ambachtelijke en vaktechnische opleiding. Er was een basis en vakopleiding van 12 maanden. Daarnaast gaf men onderricht in Etalagevormgeving, Publiciteitsvormgeving, Illustratieve Vormgeving, Modevormgeving. En er waren avondcursussen voor wie overdag moest werken. Daarbij kon men kiezen uit etaleren/decoreren, letterschrijven, reclametekenen, modetekenen, portret/modeltekennen, algemene creatieve vormgeving. Na iedere vakopleiding volgde een examen en een diploma. Voor wie het examen niet haalde bestond er een herkansing na drie maanden. En dan waren er de excursies, naar binnen- en buitenland, vooral naar exposities in de grotere steden. Deelname hieraan was verplicht en de kosten waren voor de student.

Beeldend kunstenaar Ineke Pezie

Ineke Pezie (februari 1944) is een Almeloos beeldend kunstenaar. Ze is docent en schilder en gaf jarenlang les aan de DEVA Vakschool, het ROC en het Kreatief Centrum in Almelo. Ook heeft ze heel wat leerlingen privéles gegeven.

Bekend werd ze vooral door het Mans Kapbaarg Project, het mozaïekkunstwerk dat de tunnel van de Wierdensestraat siert. Het minutieus aangebrachte en kleurrijke mozaïek vertelt het verhaal van Mans Kapbaarg, een romanfiguur van schrijver G.B. Vloedveld. Tussen 1993 en 2001 plakten leerlingen van het ROC-Twente, onder bezielende leiding van Pezie, de steentjes en op die manier de strofes aan elkaar. Op zeker moment raakte het kunstwerk beschadigd, werd sleets en moest worden gerestaureerd.

De gemeente Almelo en de Stichting Herstel Mans Kapbaargmozaïek waren verantwoordelijk voor de restauratie. Ook Ineke Pezie zat in het bestuur. Maar uit onmin over de amateuristische wijze waarop het mozaïek werd gerestaureerd, stapte ze uit het bestuur van de Stichting.

Foto: Marijn Backx

Van Willibrordus- naar Bonifatiuskerk

Door Hanschristiaan Krol

Op de hoek van de Beeklustlaan en de Windmolenbroeksweg staat de Titus Brandsmahof. Niets herinnert nog aan de Willibrordkerk die daar tussen 1964 en 2005 stond. Een unieke r.-k. kerk. Uniek in haar architectuur en uniek omdat in haar zijbeuken een 72 meter lange muurschildering was aangebracht met voorstellingen uit het leven van Jezus van Nazareth van de hand van Théodore Stravinsky.

Halverwege de jaren zestig van de vorige eeuw tierde het Rijke Roomse Leven nog welig. Op zondagochtend stonden de deuren van vier R.K kerken in Almelo open om de mis op te dragen en de eucharistie te vieren. De biecht werd afgenomen en kinderen gedoopt. Voor de Christoffelkerk reed langzaam een lange rij auto's naar de druppels van de wijwaterkwast, die auto en reiziger moesten beschermen. Bij Eusterbroek aan de Oranjestraat werd daarna voor extra zekerheid een Christoffelmedaille gekocht. De Christoffelkerk is echter gesloopt. Alleen de straatnaam herinnert er nog aan, want het verzuilde Nederland seculariseerde. De kerken liepen leeg. De pil en bisschop Beckers gaven vrijheid. De Nederlandse vrouw emancipeerde en ontworstelde zich aan priester en dominee.

Nieuwe wijken, nieuwe kerken

Toch werden er in de jaren zestig nog kerken gepland en gebouwd, want op dat moment was het geboorteoerschot in katholieke kring net zo hoog als in een ontwikkelingsland. Gebouwd moest er worden voor een jubelende toekomst. Voor de bouw van een kerk voor de nieuwe wijken Beeklust en Ossenkoppelerhoek benoemde het bisdom Utrecht in 1962 bouwpastoor Gerard Buyvoets. Hij ging voortvarend te werk. Op de hoek van de Windmolenbroeksweg en de Beeklustlaan werd grond aangekocht en in december 1965 kon kardinaal Alfrink de kerk inwijden met de naam Willibrordus, de missionaris die in de 8ste eeuw n.C. de Friezen kerstende. Voor het ontwerp werd architect Jan de Jong in de arm

genomen. De Jong had een aantal kerken op zijn naam staan, ontworpen in de traditie van de Bossche School. Met de keus voor de Jong koos de nieuwe parochie voor eenvoud en strakke lijnen. De Willibrordus werd een kerk ontdaan van alle versiering, strakke horizontale lijnen en vierkanten. Geen boog, geen ronding. Op de vloer lagen grindtegels. Wit gesausde vierkante pilaren verdeelden de binnenruimte van de kerk in een schip en twee zijbeuken. Groen gebeitste banken van vurenhout boden plaats aan 750 gelovigen. De vorm van de banken dwong tot het geconcentreerd volgen van de mis. In de ramen geen gebrandschilderd glas, maar wit diffuus licht dat naar binnen viel. De buitenmuren werden opgemetseld met een gelige steen die veel leek op een romeinse tichel. De houten deuren van de hoofdingang waren zwart geschilderd en "versierd" met klinknagels. Voor de bouw was fl. 1.200.000 begroot, maar na oplevering bleek de Willibrordus fl. 901.000 te hebben gekost.

Théodore Stravinsky Pinxit

De soberheid van de kerk ging blijkbaar toch te ver. In februari 1968 deelde pastoor Buyvoets mee dat de parochie twee maal fl. 30.000. zou uittrekken voor de bouw van een orgel* en het aanbrengen van een aantal muurschilderingen. Er volgde protest, maar Buyvoets zette door. Het resultaat waren de beide prachtige friezen van Théodore Stravinsky, de zoon van. Stravinsky had zijn sporen al verdiend in Nederland als schilder van kerkmuren in Gennep en Breda. Daarbij kende hij Jan de Jong de architect van de Willibrord. Een contract werd getekend

Het kerk meubilair is ontworpen door Dom Hans van der Laan - foto: midmod-design.com

en thuis in Zwitserland schetste hij een ontwerp met 24 voorstellingen, die over een lengte van twee keer 36 meter en 120 cm hoog in de beide zijbeuken van de Willibrord zouden worden aangebracht op een hoogte van 5 meter. Stravinsky werkte in het najaar van '68 en begin 1969 onder grote belangstelling aan zijn wandschilderingen. Hij schilderde niet in natte kalk als bij een fresco. Staand op een stelling tekende hij zijn voorstellingen op de betonnen ondergrond om ze vervolgens in te kleuren. Zo ontstond een uniek kunstwerk op 30 panelen uit het leven Christus van de doop in de Jordaan tot en met het laatste avondmaal. De kleuren zijn gedempt: gebroken wit, rood naar bruin neigend en de kleur van donkere aarde. Tot 2003 waren zijn wandschilderingen in de Willibrordus te zien. Toen sloot de kerk want in de tussenliggende jaren liepen de r.-k. kerken leeg. De inkomsten navenant, terwijl de kosten voor het onderhoud van de kerkgebouwen bleven oplopen. Een harde sanering was nodig. Egbertus-, Christoffel- en Willibrordkerk werden verkocht aan woningstichting St. Joseph. De Egbertus bleef bestaan als gemeentelijk monument. Besloten werd de beide andere kerken te sluiten en te slopen. Dat lot onderging de Willibrordus in 2005**.

Verzet en behoud muurschilderingen

Een poging van de Historische Kring en Stadsherstel om de Willibrord op de gemeentelijke monumentenlijst te krijgen mislukte. In juli 2003 gaf de gemeente Almelo een sloopvergunning af. In augustus dat jaar werd het verzoek om de kerk op de gemeentelijke monumentenlijst te krijgen afgewezen. Een laatste poging om de kerk te redden werd ondernomen door de Jan de Jong Stichting en de Fondation Théodore Stravinsky, maar ze verloren hun rechtszaak tegen de gemeente, die geen procedurele fouten had gemaakt. Onder grote maatschappelijke druk besloot St. Joseph zich in te spannen om de wandschilderingen te behouden. Atelier De Manenstegell werd in de arm genomen om de schilderingen over te zetten op kaasdoek, ingesmeerd met beenderenlijm. Het doek werd daarna van de muur gestroopt de zgn. strappomethode. Bij deze techniek wordt alleen een dunne bovenlaag van de schildering weggenomen en overgezet op een latex-ondergrond. Het geheel wordt gespannen op houten ramen. De firma VANWAARDE kreeg vervolgens de opdracht om de panelen op te slaan en te conserveren. In grote zwarte kisten stonden de ramen de volgende jaren in depot bij constante temperatuur en vochtigheidsgraad. Jaarlijks werden de doeken gecontroleerd op schimmel. St. Joseph moest fors in de buidel tasten voor de opslag, verzekering en controles. De kosten liepen op naar € 100.000. De bouw van een nieuwe R.K. kerk in Almere bood echter een oplossing.

De St. Bonifatiuskerk

Waar in Almelo het inwonertal nauwelijks groeide verdubbelde de bevolking van Almere tussen 1995 en 2021. In tegenstelling tot de rest van Nederland groeide

de St. Bonifatiusparochie en daarmee de behoefte aan een eigen kerk. Het bisdom Haarlem-Amsterdam stemde in en fourneerde € 2.500.000. De aankleding van de kerk moesten de parochianen zelf betalen. De bouwcommissie werd getipt over het bestaan van de Stravinsky friezen en was direct enthousiast. Met St. Joseph werd stevig onderhandeld over de overname, omdat de woningstichting graag de kosten van de opslag vergoed wilde krijgen. St. Joseph moest erop toegeven. Bij ontwerp van de nieuwe kerk werd rekening gehouden met het ophangen van de beide friezen. In mei 2019 ging de eerste schop de grond in voor een kerk die plaats moest bieden aan 350 gelovigen de helft van de Willibrord. De bouw liep vertraging op, enerzijds door de Covid-19-pandemie, anderzijds door financiële perikelen. Het budget bleek niet toereikend. Er moest bezuinigd worden door de kerk te verkleinen, waardoor een deel van de panelen moest worden opgehangen in de narthex (het voorportaal). De St. Bonifatiuskerk is nu klaar en lijkt in haar architectuur op de Willibrordus. Begin maart werden de panelen bevestigd door VANWAARDE. Stravinsky is terug op de plek waar zijn wandschilderingen horen: in een kerk waar ze prachtig tot hun recht komen.

* Het orgel wordt nu bespeeld in de Elisakerk, gebouwd in 2008 na de fusie van de drie parochies Egbertus, Christoffel en Willibrord. Naast de Christoffel en de Willibrord werd nog een Katholieke kerk gesloopt: de Pauluskerk op de Aalderinkshoek.

** Hans Holtmann: "De Willibrordkerk Almelo", 2004, gefinancierd door St. Joseph en de Gemeente Almelo.

Met dank aan Mevr. Baas, secretaris van de bouwcommissie van de St. Bonifatiuskerk, voor het waardevolle interview dat zij gaf.

Stravinsky aan het werk in de Willibrorduskerk in 1968.
Foto: Dénise Stravinsky-Querzoni.

De foto's op deze pagina zijn gemaakt door Jan Willem van der Linden in de St. Bonifatiuskerk te Almere in de afgelopen maand.

Firmantenkamer Egbert Gorterstraat 3

Door Hanschristiaan Krol - Bron foto's: BBA cultuurhistorisch onderzoek

De treinreiziger die station Almelo uitloopt richting centrum wandelt door de Egbert Gorterstraat, vroeger de Spoorstraat. De linker façade van die straat weerspiegelt de architectuur van de 20ste eeuw. Het eerste gebouw op de hoek staat daar stevig, uitgevoerd in donkerrode baksteen. Op de tekentafel gezet door de Almelose architect Vixeboxse in opdracht van Ten Cate en gebouwd in 1936. Typische jaren dertig bouw. Het straalde stevigheid uit midden in de grote economische crisis. Het tweede deel van de façade is een nog steeds modern ogend kantoor. Strak beton en glas gebouwd in 1952 en nog eens verbouwd in 1964. maar zeker niet spectaculair. Het laatste en derde deel is de rechtbank opgeleverd in 1995. Het meest aantrekkelijke van de drie. Als toegift op de hoek het Ten Cate torentje uit 1910. Door het personeel "geschonken" door een inhouding op het loon.

Die façade gaat op de schop, in ieder geval Gorterstraat 3, de Ten Cate kantoren. Ze werden aangekocht door het Rijksvastgoedbedrijf om nieuwbouw te realiseren voor de Rechtbank Overijssel. Gorterstraat 5, de huidige rechtbank is een huurpand. Gaat het gesloopt worden na het vertrek van de huurder? De Ten Cate kantoren zijn gewogen en gewikt door Bureau Bouwhistorie en Architectuur en voorzien van het predicaat hoge monumenten waarde. In hun afweging wordt speciale aandacht gevraagd voor de waardevolle betimmering van de Firmantenkamer: "Concluderend kan gesteld worden dat de firmantenkamer (...) door de samenhang van wanden, plafond en vloer een fraai en uniek voorbeeld is van een bestuurskamer uit de jaren twintig van de vorige eeuw", p.43. Geef, wat er ook gebeurt, die Firmantenkamer een plek in de nieuwbouw van de Rechtbank!!

Kantoorgebouw gezien vanaf het zuidoosten. Het hogere deel is het deel van het kantoor uit 1900 met aanbouw uit 1925, gemoderniseerd in 1936.

Westzijde van de firmantenkamer. De houten deur geeft toegang tot de antichambre. Rechts de kluisdeur.

Bovenzijde van de noordelijke wand met de aftekening van de schilderijen die er voorheen hingen.

Het Beeklustpark

Door Hans Holtmann *

Eind achttiende eeuw ontstonden rondom Almelo een aantal lusttuinen. Ingegeven door de wens de vaak ondraaglijke stank van het stadje te ontvluchten, maar het was ook mode. Almeloërs die het zich konden veroorloven lieten royale tuincomplexen aanleggen met een tuinhuis of een bouwwerk dat bijna voor een tweede woning zou kunnen doorgaan. De fraaiste tuinen lagen tussen de Almelse Aa en de huidige Bornerbroeksestraat. Het gebied kreeg de naam de Mennistenhemel, omdat veel welgestelde leden van de Doopsgezinde Gemeente er elkaars nabijheid zochten. Namen die er nu nog aan herinneren zijn: Tuinstraat, Vijverstraat en Mennistenhoek.

Een buitenplaats ontstaat

De echt welgestelden kochten een zeer groot stuk grond. Zo ontstond ook het 'Beeklust' aan de Nieuwe Graven dat qua omvang de grootste van allen was.

In 1777 kocht Egbert Coster van gravin Sophia van Rechteren ten overstaan van de Rigter Stein, rentmeester Staggemeier en de burgemeesters, Warnaar Hoben, Harwig en Joh. Revius, in de heerlijkheid Almelo een 'toeslag' grond 'soo als deselve is gelegen tegenover de Hongerigen Wolf (nu theehuis Beeklust) bij Nije Gravens Brugge langs de vaart gelegen'. Coster kwam in het bezit van het grondstuk omdat zijn bod van 620 gulden drie gulden hoger was dan dat van de familie Schimmelpenninck.

Als voorwaarde bij de verkoop werd vastgelegd dat de beplanting niet ten nadele van de rivier mocht zijn omdat deze als 'vaart naar Swol' een belangrijke functie had voor de scheepvaart. Datzelfde jaar kocht Coster voor 10 ducaten van Huize Almelo ook nog een uitdriфт voor de

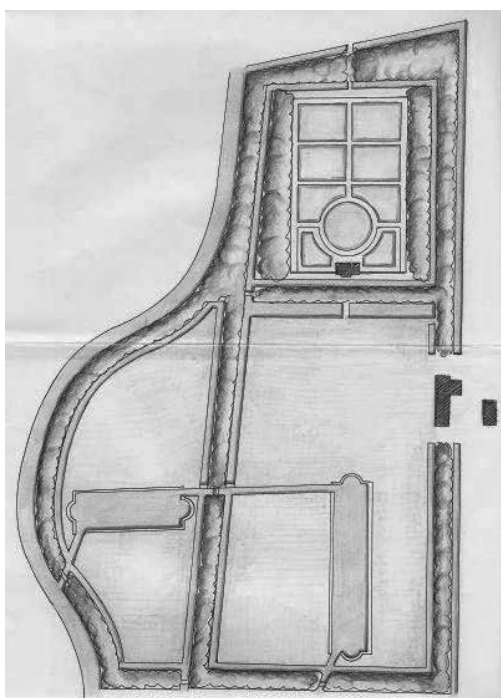
op het grondstuk gevestigde boerderij. Hierdoor mocht men voor het vee van de omliggende gemeenschappelijke weidegronden gebruik maken. Op het grondstuk bouwde Coster een eenvoudig driebeukig landhuis. Het huis is kort na de aankoop tot stand gekomen, want op de kaart van Hottinger uit 1783 staat de buitenplaats afgebeeld met de beide vijvers en de siertuin.

De buitenplaats bestond uit drie door lanen gescheiden delen. Langs de lanen stonden bomen en liepen sloten. Aan de zijde van de Ledeboerslaan lag een omgracht terrein met aan de zuidzijde het landhuis. Binnen deze gracht werd een geometrische siertuin aangelegd. De ingang van de buitenplaats lag op de huidige plaats tegenover het theehuis Beeklust. De beide poortpijlers waarvan het ijzeren hekwerk uit een latere periode stamt zijn nog aanwezig.

In 1814 werd het complex uitgebreid door de aankoop van een aangrenzend stuk groenland dat eigendom was van Hendrik Hagedoorn. Hierdoor kon Coster een rechtstreekse aansluiting maken op de nieuwe Wierdensestraatweg, waarvoor rond die tijd plannen ontstonden. Bij het landhuis hoorde ook een boerderij met de naam 'Nieuw Engeland'. De huidige boerderij in het Beeklustpark stamt uit 1926. De beide vijvers stonden in open verbinding met de Molenbeek (nu Weezebeek) en de Nieuwe Graven. De vijver die met de Weezebeek in verbinding stond werd ook gebruikt als haventje voor de aanvoer van turf voor verwarming.

De nieuwe inrichting

De buitenplaats bleef tot aan 1894 eigendom van de familie Coster. De laatste bewoners waren twee ongehuwde broers, Egbert en Herman Coster, die vanwege hun zeer sobere levenswijze de bijnaam 'Mennistenmonniken' droegen. Volgens de Almelse historicus G.J. Eshuis waren park en huis op dat moment sterk achteruitgegaan. Van de vroegere allure die het buiten ooit bezat was weinig meer over.

De nieuwe eigenaar werd bankier Helmich Ledeboer, die ingrijpende wijzigingen aanbracht. Er werd een in chaletstijl landhuis gebouwd en de inrichting van het park kreeg in 1904 een landschappelijk karakter naar een ontwerp van Hugo Poortman. Hierbij verdween de geometrische tuin rond het huis. Het werd een met gras begroeide open ruimte met alleenstaande boomgroepen. De strakke vijvers kregen een gebogen vorm.

Beeklust wordt Slooplust

De familie Ledeboer verkocht op haar beurt het landgoed met bebouwing aan de gemeente Almelo die het weer verhuurde tot de sloop van het huis in 1975. Die sloop stuitte op grote weerstand onder de Almelse burgerij. De Bond Heemschut deed te elfder ure nog een poging om het huis te behouden, maar tevergeefs. Op 15 juli 1975 lag het geheel plat. De plaatselijke pers veranderde de naam 'Beeklust' in 'Slooplust'. De Rijksdienst Monumentenzorg betreurde de gang van zaken, omdat het landhuis enkele jaren later ongetwijfeld op de monumentenlijst zou hebben gestaan. Al in september 1975 kwam er een bedrag beschikbaar voor restauratie uit de pot 'herstel landhuizen' in het kader van de werkloosheidsbestrijding, maar het initiatief had van de gemeente uit moeten gaan, maar die had andere plannen. De gemeentelijke plantsoenendienst maakte een nieuw inrichtingsplan voor het park waarbij veel oude elementen

voorgoed verdwenen en het karakter van het park sterk veranderde. Alleen de beide oude poortpijlers bleven bestaan als herinnering aan de oude buitenplaats.

In de volgende jaren ging het park sterk achteruit door verloedering en vandalisme, terwijl het gemeentelijk budget voor het noodzakelijke onderhoud van het park beperkt bleef. De bouw van een muziekoepel in 1985 (door de Stichting Aktiviteitengroep Beeklustpark) en het organiseren van concerten tijdens de zomermaanden bracht geen werkelijke verandering.

In 1997 bood Egbert ten Cate het gemeentebestuur aan het park over te nemen om het gefaseerd te restaureren en elementen uit het begin van de 20ste eeuw terug te brengen. Zijn plan vormde de basis voor een aanvullend rapport van het Bureau voor historische tuinen, parken en landschappen te Wageningen.

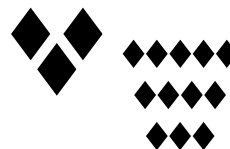
Vanaf 2002 kwam het beheer van het park in handen van de Stichting Renovatie Beeklustpark. Dit plan werd vervolgens door de stichting uitgevoerd. Hierbij bleef de belangrijke recreatieve functie van het park gehandhaafd en zo mogelijk uitgebreid. Het bestaande lanenstelsel werd verbeterd en het achterstallig onderhoud weggewerkt. Parallel daarmee werd een verjongingsplan opgesteld. Hierdoor veranderde de grote middenweide in een lig- en speelweide. Het gebruik van de muziekoepel werd gecontinueerd en gestimuleerd waarbij het meer het karakter van een theaterzaal kreeg door een glooiing in het terrein aan te brengen. Ter plaatse van de lindenlaan werd het oorspronkelijke "grand canal" weer hersteld. Hiervoor moesten alle linden enige meters verplaatst worden. Aan het einde hiervan in de zichtas een verhoging waarop een koepeltje.

In 2009 waren deze werkzaamheden afgerond. In de nieuw gebouwde muziekoepel vinden regelmatig zondagmiddag concerten plaats.

- Dit artikel werd door Hans Holtmann geschreven voor de stichting Kastelen, Buitenplaatsen en Landgoederen. Het artikel is echter ingekort.

Nieuws van Stad & Ambt

Activiteiten najaar 2021

Alles onder voorbehoud van Corona. Raadpleeg voor actuele informatie onze website. De locatie kan veranderen, de activiteit kan geannuleerd worden, wellicht is aanmelding noodzakelijk in verband met beperking aantal bezoekers.

11 september

Open Monumenten Dag

september

Almelo Geschiedenis Quiz

Plaats: Bibliotheek Almelo

Tijd: 14.30 uur

Exacte datum moet nog worden vastgesteld. Kijk daarvoor op onze website: historishekringalmelo.nl

13 oktober

In samenwerking met Bibliotheek Almelo, in het kader van *De maand van de geschiedenis*.

Thema: Aan het werk

Plaats: Bibliotheek Almelo

Tijd: 19.30 uur

10 november

Jugendstil (in Almelo) door Noortje en Miel Westenberg

Plaats: De Schouw

Tijd: 20.00 uur

8 december

Waterschap Vechtstromen door Martijn Heuvelmans

Plaats: De Schouw

Tijd: 20.00 uur

Van het bestuur

Beste donateurs, adverteerders en andere lezers,

Een regenachtige 2^e Pinksterdag heb ik gebruikt voor het maken van het gebruikelijke kwartaalbericht van het bestuur en gelukkig kan ik beginnen met goed nieuws over de strijd tegen COVID-19. Het aantal 1^e vaccinaties was op 24 mei jl. de 6 miljoen al gepasseerd en meer dan 2 miljoen mensen had op dat moment de 2^e vaccinatie al te pakken. Volgens VWS, heeft bij het verschijnen van ons mooie blad in juli, eenieder de kans gehad op een 1^e vaccinatie en is stap 3 in het openingsplan al gehaald.

Kortom op weg naar een samenleving waar we elkaar weer zonder problemen kunnen ontmoeten en dat betekent dat we de programmaplaning voor het 3^e en 4^e kwartaal van 2021 concreet gaan maken. De eerste aanzet hiervoor is gereed en daarvoor verwijs ik u graag naar ons blad.

Erfgoed in Almelo wordt, als je ook de berichten leest in de lokale media, steeds belangrijker. De opstelling van een nieuwe cultuurvisie, waartoe de gemeenteraad onlangs heeft besloten biedt in dat verband ook kansen en dat is zeker nodig. In de bestaande nota komt erfgoed er zeer karig vanaf en ook een definitie van wat onder cultuur moet worden verstaan, ontbreekt. De landelijke Raad voor Cultuur onderscheidt een 4-tal beleidsterreinen waarop ze actief is en één daarvan is "erfgoed en musea" en dat is een goed voorbeeld.

Kortom is er nog veel werk aan de winkel en dat heeft niet alleen met papier (beleid) te maken, maar ook met adequate middelen en dito capaciteit. Vermeldingswaard in dit verband is nog dat door de Regio Twente (onderschreven door de 14 wethouders van cultuur) een Cultuurprofiel 2021-2024 opgesteld, maar ook hier is erfgoed een stiefkindje gebleken. Dat maakt weer eens duidelijk dat de erfgoedorganisaties - en dus ook de Historische Kring Stad en Ambt Almelo - zelf aan de bak moeten.

Voor een voorbeeld van hoe we dat doen verwijs ik u graag naar de nieuwe website van het Platform Cultureel Erfgoed Almelo: www.erfgoedalmelo.nl

Zoals u weet, is bestuur druk bezig met het project Stadspoorten Almelo, dat moet leiden tot het op een eigentijdse wijze visualiseren van de twee voormalige stadspoorten in het noordelijke en zuidelijke deel van de Grotestraat. Inmiddels is gelukkig de financiële dekking voor het project rond gekomen met dank aan de volgende partijen: de Gemeente Almelo, de Provincie Overijssel, het Prins Bernhard Cultuurfonds, Rabofonds Noord en West Twente en de Ten Cate Stichting tot behoud van het Erfgoed.

De aanvraag voor de noodzakelijke omgevingsvergunning zal voor 1 juli a.s. worden ingediend en er dan ook een tweede contact met de betrokken pandeigenaren geweest. Het doel is om de zuidelijke poort in december 2021 gerealiseerd te hebben en de noordelijke poort in 2022.

Afsluitend wens ik u namens het bestuur voor de komende tijd veel gezondheid, zon en ontspanning toe en graag tot ziens bij de komende activiteiten in het najaar!

Met hartelijke groeten,
Theo van Rijmenam, voorzitter